

DR VLADIMIR BAKARIĆ

## *Epoha socijalističkih i nacionalnooslobodilačkih revolucija našla je u Titu svoga čovjeka*

*Na Centralnoj komemorativnoj sednici najviših organa  
i organizacija Federacije o životnom putu i revolucionar-  
nom delu druga Tita govorio je dr Vladimir Bakarić, član  
Predsedništva SFRJ i član Predsedništva CK SKJ.*

Drugarice i drugovi,

Neumitna je smrt otela iz naše sredine druga Tita. Otela ga je nakon jednog neobično plodnog života, a ipak gotovo usred izuzetne stvaralačke aktivnosti jednog radničkog borca i državnika, borca za oslobođenje radničke klase i radnih ljudi, borca za bolje odnose među ljudima, narodima i državama.

Nema nikakve sumnje da će za naše narode, za narode i narodnosti Jugoslavije, ovo stoljeće biti označeno Titovim imenom i da će rezultati njegovog djela ostati trajni.

Na ovom našem tlu, historija je obilježena neprekidnom borbom narodnih masa protiv socijalnog i nacionalnog ugnjetavanja, protiv feudalne tlake i kapitalističke eksploatacije, protiv zavojevačkih planova i interesnih sfera — Tito je, predvodeći naš revolucionarni pokret, kao nitko prije njega umio pokrenuti i organizirati naše narode i narodnosti i povesti ih u odsudni, pobjedonosni boj za ostvarenje vjekovnih oslobodilačkih težnji.

Stvaranje čvrste socijalističke zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti, samoupravljanje radnih ljudi, bratstvo i jedinstvo, vlas-

titi put socijalističkog razvoja, nesvrstavanja i druge velike tekovine naše socijalističke revolucije svjedocima su veličine i značaja Titovog djela.

Lenjin je u ovom stoljeću otvorio proces pobjede socijalizma i socijalističkih revolucija u svijetu i postao i ostao simbol toga vremena i tih procesa. Titovo je djelo snažno pridonijelo svjetskom procesu socijalizma u suvremenim uvjetima. Tito je zacrtao osnovice odnosa među socijalističkim zemljama i pokretima, te pokrenuo proces stvaranja novih društvenih i državnih odnosa u svijetu. Tako je njegova djelatnost prešla granice Jugoslavije, a on — kao ličnost — ušao među najsvjetlije likove današnjice u svijetu. Njegovo ime jeste i ostat će i među oznakama suvremene epohe čovječanstva.

Jedna je velika epoha u historiji čovječanstva našla u Titu svoga čovjeka, čovjeka koji ju je shvaćao i koji je njene probleme gigant-skom snagom vodio k rješavanju.

Otuda njegov ugled među ljudima i među narodnim masama širom svijeta, među prijateljima i među neprijateljima.

Opraštajući se danas i ovdje fizički od njega, mi mu u ime svih naših organizacija, u ime naših radnih ljudi želimo odati priznanje i zahvalnost za sve ono što je činio i učinio — i nad uspomenom na njega čvrsto obećati da ćemo svim našim silama nastaviti ići putem koji nam je on ukazao i za koji nas je osposobljavao.

Dopustite mi, drugarice i drugovi, da u najkraćim crtama pred vama označim njegov životni put.

### *Tito je od rane mladosti pripadao radničkom pokretu*

Josip Broz se rodio maja mjeseca 1892. godine u malom selu Hrvatskog zagorja, u Kumrovcu. Rođen je od oca Hrvata i majke Slovenke u siromašnoj, prilično mnogobrojnoj seljačkoj porodici. Ta ga je činjenica vrlo rano otjerala da napusti, nakon završene osnovne škole, svoje rodno mjesto i da se zaputi »truhom za kruhom«. Uči zanat te postaje kvalificirani bravar u Sisku, a zatim prolazi — po običaju onog vremena — po svijetu. Obilazi Hrvatsku, Sloveniju, Austriju, Njemačku, Češku, a već se u Sisku u svojoj osamnaestoj godini priključuje radničkom pokretu, a zatim pristupa socijaldemokratskoj partiji.

U vrijeme prvog svjetskog rata prolazi kroz zatvor kao borac protiv rata, pa biva ranjen i zarobljen na ruskom frontu. Tokom za-

robljenštva priključuje se boljševicima u Oktobarskoj revoluciji i ondje stječe velika revolucionarna i, moglo bi se već reći, državnička iskustva. Oslobađa se predrasuda tadašnje socijaldemokracije i prihvaća ono novo što je radničkoj partiji dao Lenjin. U prvom redu shvaća ulogu revolucionarnih masa, stvarne probleme njihovih organizacija, te nove oblike njihovog organiziranja u revolucionarnom pokretu.

Došavši 1920. natrag u domovinu odmah se uključio u rad tada već stvorene Komunističke partije Jugoslavije, te radio na njenom organiziranju i u njenim osnovnim organizacijama. Tu prolazi Sveto Trojstvo kod Bjelovara, Kraljevicu, Smederevsku Palanku itd. Ali već se tu počinje baviti i širim problemima klase i društva. Počinje pisati u radničkoj štampi, te postaje sindikalni funkcioner, zatim ulazi u mjesni komitet zagrebačke organizacije.

Ovakav razvojni put je i omogućio Josipu Brozu da sagleda osnovne slabosti tadašnjeg radničkog pokreta u Jugoslaviji i primarne zadatke proleterske partije u borbi za jedinstvo radničke klase i širokih radnih masa i da shvati da je za to prvi uvjet jedinstvo same Partije, njeno izrastanje u idejno i politički jedinstvenu borbenu snagu, oslobođenu oportunitizma i sektaštva, dogmatizma i frakcionastva. Zato je onako odlučno i ušao u borbu za takvu partiju na čelu zagrebačkog radničkog fronta da bi se u svom istupanju na Osmoj zagrebačkoj mjesnoj partijskoj konferenciji u februaru 1928. onako odlučno založio za novu koncepciju uloge, strukture, politike i metoda rada Komunističke partije Jugoslavije.

Revolucionarnu djelatnost Josipa Broza presjeklo je novo, osmo po redu, hapšenje 4. avgusta 1928. i osuda na petogodišnju robiju u tzv. bombaškom procesu. Njegovo komunističko istupanje na sudu postalo je uzor kako komunista treba da se drži pred klasnim neprijateljem.

Odmah po izlasku s robije 1934. godine kao član Pokrajinskog komiteta KPJ za Hrvatsku, a uskoro potom i član Politbiroa CK KPJ, Tito je već tada dao ogroman doprinos onim novim pozitivnim promjenama u djelatnosti naše Partije.

U jesen 1936. Tito je preuzeo, u svojstvu organizacionog sekretara Centralnog komiteta, odgovornost za rad Partije u zemlji. To je omogućilo da se još odlučnije angažira u sprovođenju pogleda i stavova za koje se godinama zalagao. Njegove inicijative na liniji unutrašnje konsolidacije Partije i njenog efikasnijeg prodiranja u politički život zemlje dale su ubrzo snažne impulse cjelokupnoj partijskoj aktivnosti. Svi mi, tadašnji partijski aktivisti, brzo smo osjetili nove,

pozitivne tendencije u unutarpartijskom životu i djelatnosti Partije. Poznato je od kakvog su značaja na naš cjelokupni kasniji razvitak bili Titovi pogledi na nacionalno pitanje i međunacionalne odnose. Osnovu tih pogleda on je kristalno jasno tada dao u proglasu povodom Osnivačkog kongresa KP Hrvatske, ističući da između interesa radničke klase i interesa nacije ne može biti proturječnosti, da je radnička klasa krvno zainteresirana za punu nacionalnu slobodu svog i svih drugih naroda, a posebno za bratstvo i jedinstvo naroda Jugoslavije.

### *Vizionarski koncept jugoslavenske revolucije*

Avgusta 1937. godine Tito je preuzeo rukovodstvo Partije.

U kratkom razdoblju koje je prethodilo novom svjetskom ratu, u kome je naša zemlja postala žrtvom fašističke agresije, a naši narodi se našli na sudbonosnom raskršću KPJ je pod Titovim rukovodstvom izrasla u općenacionalnu snagu sposobnu da presudno utječe na njihov dalji historijski razvoj.

Posebno valja istaći Titov vizionarski koncept predstojeće jugoslavenske revolucije.

Titovi pogledi na puteve rješavanja socijalnog i nacionalnog pitanja u našoj zemlji postali su osnova koncepcije antifašističkog narodnog fronta, odnosno revolucionarnodemokratskog pokreta koji je u ovom kratkom razdoblju uoči rata postajao sve utjecajnija politička snaga u zemlji. Time je ujedno bila stvorena široka socijalna osnova naše revolucije.

Od dalekosežnog značaja bila je složena i teška borba koju je Tito u ovom periodu vodio za prevladavanje krize položaja naše Partije u Kominterni. Iz te bitke Tito je izišao s još čvršćim uvjerenjem da je put kojim je poveo našu Partiju jedino ispravan i da je ona za svoju politiku i akciju odgovorna prije svega pred svojom radničkom klasom i narodom. U bitnim karakteristikama toga puta, posebno izraženim u formiranju rukovodstva Partije u zemlji, u borbi za njenu konsolidaciju i njenoj širokoj političkoj platformi — bili su korijeni osamostaljivanja KPJ i njenog konačnog oslanjanja na vlastite snage i mogućnosti.

Zbog svega toga je prirodno što je Peta zemaljska konferencija KPJ, oktobra 1940. u Zagrebu, obilježila historijsku među u razvitku našeg revolucionarnog pokreta. Njeni programski stavovi ukazivali

su na pravce neposrednih priprema Partije, radničke klase i naroda Jugoslavije za odlučnu, sudbonosnu bitku koja se približavala.

Titova revolucionarna vizija — bila je presudan činilac u utvrđivanju i realizaciji koncepcije i ciljeva narodnooslobodilačke borbe. To je odlučujuće utjecalo na njezinu širinu, karakter, suštinu i konačan ishod. Titove misli o društveno-historijskom sadržaju naše narodnooslobodilačke borbe bile su ideje vodilje bez kojih se ona ne bi mogla tako uspješno razvijati. »Naša narodnooslobodilačka borba — pisao je Tito 1942. u članku »Nacionalno pitanje u Jugoslaviji u svjetlosti narodnooslobodilačke borbe« — ne bi bila tako uporna i tako uspješna kad narodi Jugoslavije ne bi u njoj vidjeli, osim pobjede nad fašizmom, pobjedu nad onima koji su ugnjetavali i teže daljem ugnjetavanju naroda Jugoslavije. . . Riječ narodnooslobodilačka borba — bila bi samo jedna fraza, pa čak i prevara, kada ona ne bi, pored općejugoslovenskog smisla, imala i nacionalni smisao za svaki narod posebice, tj. kada ona ne bi imala. . . tu sadržinu da zaista nosi slobodu, ravnopravnost i bratstvo svim narodima Jugoslavije. U tome i jeste suština narodnooslobodilačke borbe«.

Tako je jedinstvena oslobodilačka borba naroda i narodnosti Jugoslavije od samog početka bila ujedno i izraz težnji i stremljenja svakog naroda i narodnosti posebice.

Kao komandant Vrhovnog štaba narodnooslobodilačkih partizanskih odreda Jugoslavije Tito je razradio strategiju oružane borbe. Suština te koncepcije bila je u tome da se partizanskim ratom pokrene narod na ustanak i da se na taj način stvore uvjeti za prerastanje ustanka u svenarodni rat. Kategorički je odbacio shvaćanja prema kojima nije trebalo podizati ustanak, već borbu protiv okupatora voditi na razini diverzija i sabotaža ili gerilskih grupa i komitskih družina. Historija je Titu dala pravo.

Titova doktrina vođenja oružane borbe praktično je dovela do pojave novog, jugoslavenskog ratišta u okviru općih napora zemalja antifašističke koalicije u borbi protiv sila Osovine.

Usporedo s prvim uspješnim akcijama partizanskih odreda stvaraju se organi nove, narodne vlasti — narodnooslobodilački odbori. Djelovanjem nacionalnih partijskih rukovodstava u pokretanju i razvijanju ustanka, stvaranjem glavnih štabova i nacionalnih rukovodstava narodnooslobodilačkog pokreta na djelu se rješavalo nacionalno pitanje na osnovama ravnopravnosti, bratstva i jedinstva naroda i narodnosti Jugoslavije.

Titova politička i vojna strategija presudno su utjecale na tok i pobjedonosan ishod narodnooslobodilačke borbe i socijalističke revolucije.

Historijskim odlukama Drugog zasjedanja AVNOJ-a u Jajcu položeni su temelji nove Jugoslavije koja će se izgraditi na federativnoj osnovi. Tako su narodi i narodnosti Jugoslavije, predvođeni Titom, u srcu okupirane Evrope postali suvereni gospodari vlastite sudbine, stavljajući svima do znanja da nitko osim njih ne može praviti bilo kakve planove o budućnosti Jugoslavije.

### *Jugoslavija se svrstala u red zemalja s najbržim privrednim rastom u svijetu*

Jugoslavija se, pod Titovim rukovodstvom, od male i zaostale balkanske provincije s položajem polukolonijalne zemlje, monete za potkusurivanje u međusobnim obračunima velikih sila, vinula do razine nezavisne i samosvjesne socijalističke zemlje, domovine slobodnih ljudi i ravnopravnih naroda, s istaknutim mjestom i ugledom u međunarodnoj zajednici, s razvijenim proizvodnim snagama, snažnom industrijom i modernom poljoprivredom, s unutrašnjom čvrstinom i kohezijom, čiju društvenu osnovu i suštinu čini sistem socijalističkog samoupravljanja.

U poslijeratnom revolucionarnom hodu naša je zemlja morala savladavati mnoge unutrašnje i spoljne teškoće. Veoma niska materijalna osnova, naslijeđena iz predratne Jugoslavije, koja je po tome bila jedna od najzaostalijih zemalja u Evropi, a uz to i ogromna ratna razaranja, zahtijevali su veliki radni entuzijazam i mnoga samoodricanja radničke klase i najširih narodnih masa da bi se stvorilo ono što danas imamo.

S prosječnom godišnjom stopom rasta društvenog proizvoda od oko 6 odsto, u periodu od 1947—1979, Jugoslavija se svrstala u red zemalja s najbržim privrednim usponom u svijetu. Nacionalni dohodak po stanovniku u ovom periodu povećan je preko četiri puta. To je omogućilo i stalan porast životnog standarda radnih ljudi i dalji materijalni i kulturni napredak zemlje u cjelini.

U cjelokupnom poslijeratnom razvoju posebno se dinamično i brzo razvijala industrija, proizvodnja se u periodu od 1947. do 1979. povećala preko 18 puta. I u poljoprivredi su postignuti krupni rezultati i veoma značajne promjene u njenom socijalističkom preobražaju. Društveni sektor poljoprivrede raspolaže danas vrhunskom tehnologijom u svijetu.

Impresivni rezultati postignuti su i u drugim područjima privrede. Ostvaren je njen visok tehničko-tehnološki nivo. Jugoslavija danas sa svijetom razmjenjuje oko jedne trećine društvenog proizvoda. Radikalno je izmijenjena struktura stanovništva. Učešće poljoprivrednog u ukupnom stanovništvu smanjeno je s oko 75 posto poslije rata na oko 30 posto danas. Broj zaposlenih je višestruko povećan tako da danas dostiže oko 5,7 milijuna ljudi. Znatno je povećan obrazovni, kulturni i zdravstveni nivo stanovništva. Jednom riječju iz osnova su izmijenjeni uvjeti života i rada ljudi.

Sve to pokazuje da je socijalistička samoupravna Jugoslavija, pod Titovim rukovodstvom, dosljedno ostvarujući težnje i interese radničke klase i najširih narodnih masa, temeljno preobrazila svoj lik, izvršila duboke društvene, revolucionarne preobražaje i stvorila čvrstu društvenu i ekonomsku osnovu za dalji svestrani socijalistički samoupravni razvoj.

Povezanost Partije s masama, činjenica da se ona borila za ono što je radni čovjek vidio kao svoj interes i za što se i sam borio — bila je osnova velikog povjerenja radnih ljudi u Tita i naše rukovodstvo i najveća snaga u borbi za nezavisnost i samostalan put razvoja.

Tito je polazio od Marksovog shvaćanja da novi društveni odnosi moraju biti vlastito djelo radničke klase i radnih ljudi. S druge strane, blagovremeno smo uočili opasnosti od birokratskog izopačavanja centralističke državne vlasti. To je bila osnova historijske odluke da se, usprkos relativno niskom stupnju ekonomske razvijenosti i ozbiljnim teškoćama u međunarodnom položaju zemlje, već 1950. godine, bez odlaganja, uvede radničko samoupravljanje, to jest da se uvedu i razvijaju odnosi koji su unutrašnja zakonitost socijalizma. Uostalom, klice samoupravljanja javile su se još u prvim danima našeg oružanog ustanka, osobito u radu narodnooslobodilačkih odbora. U govoru u Narodnoj skupštini povodom donošenja »Zakona o upravljanju državnim privrednim poduzećima od strane radnih kolektiva«, Tito ističe da parola »fabrike radnicima, zemlja seljacima« sadrži u sebi čitav program socijalističkih odnosa u proizvodnji i da se može i mora ostvarivati u praksi, ako mislimo da zaista izgradimo socijalizam.

Predaja poduzeća na upravljanje radnicima nije, naravno, mogla biti završni akt u procesu borbe za socijalističke odnose, već to, kako je Tito isticao, predstavlja »samo još jedan korak dalje ka komunizmu«. Tito je bio svjestan toga da će se na tom putu morati

prolaziti kroz niz razvojnih faza, zavisnih od razvoja proizvodnih snaga i odgovarajućih promjena u društvenom biću, kao i od međunarodnih okolnosti. Bio je svjestan da ćemo morati savladivati mnoge teškoće i voditi mnoge bitke protiv snaga koje će se suprotstavljati ovakvom našem razvoju. Otuda i dalje historijska neophodnost organiziranih snaga socijalističke svijesti i stvaranja, među kojima posebnu odgovornost ima Savez komunista.

Nov društveno-ekonomski položaj radnog čovjeka i samoupravljanje radnika u proizvodnji, bili su osnova revolucionarnih promjena i u političkom sistemu. Naime, i u ovoj etapi revolucije, radničkoj klasi i radnim ljudima potrebna je država, ali ne kao osamostaljena i komandujuća sila iznad radničke klase i radnih ljudi, nego kao država koja odumire, to jest država kao instrument samoupravljanja i instrument zaštite tog samoupravljanja. Tito se odlučno zalagao za sve neposrednije uključivanje radnog čovjeka u vršenju vlasti, od uvođenja vijeća proizvođača u skupštinski sistem, izgradnje komunalnog sistema do sadašnjeg delegatskog sistema kao suštine socijalističke samoupravne demokracije i, u najnovije vrijeme, bio inicijator uvođenja principa kolektivnog rada, odlučivanja i odgovornosti.

Titova je historijska zasluga za dosljedno ostvarivanje načela nacionalnog suvereniteta i ravnopravnosti naroda i narodnosti, republika i pokrajina u našoj višenacionalnoj zajednici. To je, kako je govorio Tito, i osnova daljeg jačanja bratstva i jedinstva, socijalističke solidarnosti i učvršćivanja naše samoupravne zajednice.

Za nama su već tri decenije razvoja samoupravljanja, u kojima su izvršene duboke promjene u društvenim odnosima i postignuti epohalni rezultati u razvoju materijalnih proizvodnih snaga društva. Ovim promjenama, kako je Tito više puta naglasio, radnička klasa postaje vladajuća ekonomska i politička snaga društva. Jednom riječju, samoupravljanje se u našim uvjetima potvrdilo kao istinski put oslobođenja rada, radničke klase i čovjeka.

U velike tekovine našeg društva spada i Titova koncepcija općenarodne obrane i društvene samozaštite, koja izvire iz društvenog bića našeg samoupravnog sistema, oživotvorujući Marksovu ideju o naoružanom narodu. Ta koncepcija osigurava najšire učešće naroda u pripremanju i izvođenju općenarodnog obrambenog rata — ako nam on bude nametnut — sve do konačne pobjede. U današnjem svijetu čiji je mir izložen mnogim opasnim iskušenjima, moramo s još većim naporima dosljedno dalje razvijati Titovu strategiju općenarodne obrane, upravo na temeljima koje je on postavio.

## *U središtu revolucionarne strategije*

### *— Savez komunista*

U Titovoj revolucionarnoj strategiji partija, odnosno Savez komunista, zauzima jedno od središnjih mjesta. Njegovo bogato revolucionarno iskustvo učvrstilo ga je u uvjerenju da se bez vodeće uloge komunista ne može uspješno razvijati historijska samoaktivnost radničke klase i najširih radnih masa. Bez usmjera-vajuće djelatnosti revolucionarne avangarde nema socijalističke revolucije. Stoga se Tito u svim etapama zalaže za idejno i politički jedinstvenu partiju, čvrsto organiziranu i borbenu snagu, sposobnu da vodi revolucionarnu borbu. To je partija najčvršće povezana s radničkom klasom i radnim ljudima, sa svim demokratskim i pro-gresivnim snagama. Neophodnost postojanja i djelovanja takve par-tije Tito izvodi iz karaktera i ciljeva socijalističke revolucije, koja se ne završava narodnooslobodilačkom borbom, već predstavlja tra-jan proces, sve do ostvarenja njenih historijskih ciljeva. Za Tita je Savez komunista, prije svega, avangarda radničke klase koja svojom cjelokupnom aktivnošću osigurava da radnici doista postanu histo-rijski subjekt društvenog preobražaja, to jest da oslobođenje rad-ničke klase bude njeno vlastito djelo.

Polazeći od toga da djelovanje partije treba da podstiče stvara-lacku inicijativu najširih narodnih masa, Tito pridaje najveći zna-čaj masovnim političkim organizacijama naroda i omladine. Narodni front, odnosno Socijalistički savez, sindikat, omladinsku organiza-ciju i druge društvene organizacije nije nikada shvaćao kao trans-misiju partije, nego kao organizacije najširih masa naroda koje na taj način neposredno učestvuju u političkom i društvenom životu, u političkom odlučivanju.

Tito upozorava da će Savez komunista moći ostvarivati svoju ulogu samo »ako se bude više uključivao u društveno-političku akti-vnost radnih ljudi, u samoupravljanje i neposrednu demokraciju« i da zato »komunisti svojom borbom treba da djeluju kao unutraš-nja snaga društva«.

Takvim djelovanjem Savez komunista postaje partija novog historijskog tipa, koja više i nije klasična partija, nego organizacija komunista i komunističke aktivnosti, koja se sve dublje utemeljuje u društvene tokove i sve tješnje povezuje i sjedinjuje s radničkom klasom i svim radnim ljudima, na historijskom putu odumiranja svake partijske političke prakse.

Ovdje bih htio dodati da je na Osmom kongresu Saveza sindikata Tito pokrenuo inicijativu da se dalje i još dosljednije razvija princip kolektivnog rada i odgovornosti u rukovodstvima društveno-političkih organizacija, u delegatskim skupštinama, u državnim i samoupravnim organima. On jasno kaže da nas na takav način rada obavezuje sam samoupravni sistem i da će sprovođenje toga principa pridonijeti daljoj demokratizaciji rada svih tih organa, omogućiti ispoljavanje liderskih i drugih sličnih ambicija pojedinaca, rad učiniti efikasnijim, a odnose među ljudima boljim i humanijim.

Danas, kada Tita fizički više nema među nama, još više se ističe ogroman značaj ove njegove inicijative za skladan i stabilan razvoj naše društvene zajednice.

### *Politika nesvrstanosti postala i ostala činilac progresu čovječanstva*

Izuzetno je veliko Titovo djelo na području međunarodnih odnosa. Ono je nerazdvojni dio najnaprednijih društvenih, političkih i idejnih kretanja našeg vijeka — epohe socijalističkih i nacionalno-oslobodilačkih revolucija, epohe socijalizma kao svjetskog procesa. Titove koncepcije i Titove akcije, na čelu socijalističke Jugoslavije i naše Partije, dale su tim kretanjima neizbrisiv pečat. Idejni i politički koncept naših odnosa s drugim narodima, danas i za budućnost, naša suštinska i trajna povezanost s progresivnim težnjama i oslobodilačkim procesima u svijetu — historijska je Titova zasluga.

Snaga Titove koncepcije međunarodne politike leži u njegovom dubokom razumijevanju historijske epohe u kojoj osnovnu tendenciju čini proces oslobađanja eksploatiranih klasa i porobljenih naroda, kao i stvaranja demokratskih odnosa među narodima i državama. I drugo: u dubokom uvjerenju da je borba za nacionalno i socijalno oslobođenje naših naroda, za nezavisnost i sigurnost naše zemlje, najtješnje povezana s borbom za slobodu i nezavisnost svih naroda i zemalja, za mir i društveni napredak svuda u svijetu.

Kao što je u našoj zemlji Titovo djelo otvorilo perspektivu novog tipa demokracije, to jest socijalističke samoupravne demokracije, tako je i na međunarodnom planu njegova pregalačka borba najdublje utkana u perspektivu izgradnje demokratskih političkih i ekonomskih odnosa u svijetu. Njemu je bilo tuđe uzmicanje pred međunarodnim nasiljem. Tita je odlikovala nepokolebiva vjera u

snagu radnih masa i naroda, u njihovu volju da budu nezavisni i slobodni, da suvereno ostvaruju svoje životne, socijalne i nacionalne interese. On je duboko razumijevao zakonitost da borba protiv imperijalizma, svakog oblika potčinjavanja naroda, protiv hegemonizma i politike sile, za mir i miroljubivu koegzistenciju, za aktivnu i ravnopravnu međunarodnu suradnju, zajedno čini tok svjetskog napretka međunarodnih odnosa i predstavlja prvi uvjet za njihovo mijenjanje u miroljubivom i demokratskom pravcu. On je shvaćao da istinski revolucionarne snage moraju biti sposobne i da misle i da djeluju u ime cjeline toga živog i jedinstvenog toka svjetskog napretka, pa time i vlastitog. Inače moraju ostati okovana u oportunistizmu i pragmatizmu, ili izolirane u sektaštvu ili ultraradikalizmu.

Zato osnovni ciljevi i principi naše međunarodne politike, za koje se borio Tito, odgovaraju ne samo interesima naših naroda, nego i najširih snaga mira, demokracije i društvenog napretka. Tito je čvrsto vjerovao da samo aktivno i svestrano angažiranje Jugoslavije i SKJ u međunarodnim odnosima trasira put za osiguranje naše nezavisnosti i najpovoljnijih međunarodnih uvjeta za slobodan razvoj našeg društva. On je zadatke našeg revolucionarnog pokreta i naše zemlje uvijek sagledavao u svijetlu cjeline međunarodnih zbivanja u datom trenutku, i osnovnih historijskih tendencija suvremenog svijeta. Njegov državnički realizam u svjetskoj politici organski je dio njegovog vizionarstva.

Titova vizija svjetske politike izrastala je iz njegovog bogatog revolucionarnog, ratnog i poslijeratnog iskustva. Već u toku drugog svjetskog rata on je — odupirući se na djelu politici interesnih sfera — odigrao historijsku ulogu u borbi za očuvanje nacionalnog identiteta naših naroda i narodnosti, odnosno državnog identiteta višenacionalne socijalističke Jugoslavije koja se u revoluciji rađala. Izgrađujući ravnopravne odnose među narodima i narodnostima naše zemlje na osnovama parole »bratstvo i jedinstvo«, on se, s istom dosljednošću, borio i za ravnopravne međunarodne odnose, gradeći koncepciju jedne progresivne svjetske politike, koja će zatim postati alternativa politici blokovske podjeljenosti i prijetnjama nuklearnog samouništenja čovječanstva. Njegovo opredjeljenje za nesvrstanost izrastalo je iz saznanja da blokovska podjela ne daje mogućnosti za progresivno rješavanje društvenih i političkih suprotnosti suvremenog svijeta i ne otvara perspektivu demokratizacije međunarodnih ekonomskih i političkih odnosa.

U traganju za mogućnostima i u akciji za oživotvorenje takve koncepcije, Tito će se sresti s mnogim državicima, naći će među njima mnogo istomišljenika. On će, tako, tokom 50-tih godina, poduzimati mnoge »puteve mira«, u okviru kojih će — sa Nehruom, Naserom, Sukarnom, Nkrumahom i drugima — biti pokrenuta dalekosežna inicijativa za međunarodno okupljanje vanblokovskih zemalja, kao moralne i političke snage koja se može uspješno suprotstaviti politici sile. Tako će se politika nesvrstanosti razvijati i konkretizirati na nezadrživim težnjama naroda da ostvare punu nacionalnu slobodu i svoje neotuđivo pravo na društveni razvoj prema vlastitom izboru, umjesto da budu ekonomski i politički privjesak svjetskih sila. Tito će lično učestvovati na svim konferencijama šefova država ili vlada nesvrstanih zemalja. Odigrat će ogromnu neposrednu ulogu u razvoju političke i ekonomske platforme i organizacionom oblikovanju pokreta nesvrstanosti — u njegovom izrastanju u svjetski pokret za demokratizaciju međunarodnih političkih i ekonomskih odnosa, u učvršćivanju i jačanju njegovog jedinstva i akcione sposobnosti. Titova državnička mudrost ispoljila se u njegovom doprinosu i ličnom angažiranju i naporima da ova politika učvrsti i razvije svoje temeljne principe, da ne podleže spoljnim pritiscima ili nekim kratkoročnim interesima ili tendencijama koje bi joj, objektivno, mogle zatvoriti perspektivu; da politika nesvrstanosti postane i ostane autonoman činilac suvremenih međunarodnih odnosa, koji izražava opće progresivne težnje čovječanstva u tim odnosima.

Politika nesvrstanosti u Titovoj viziji ne označava samo suprotstavljanje globalnoj blokovskoj podijeljenosti svijeta; u njoj je sadržan zahtjev za unapređivanje suradnje i razumijevanja sa svim zemljama, na osnovama principa miroljubive koegzistencije, političke i ekonomske ravnopravnosti. Ona je, zato, pozitivna politička platforma mogućeg i historijski neizbježnog procesa prevladavanja blokovske podjeljenosti u interesu čovječanstva kao cjeline.

To je — za Tita i za nas — politika koja bitno pridonosi stvaranju međunarodnih uvjeta za društveni napredak u svakoj pojedinoj zemlji. Težeći prevladavanju međunarodnih ekonomskih i političkih odnosa stvorenih u epohi kapitalizma, ona povezuje borbu za nacionalno oslobođenje i nezavisnost sa borbom za društveni napredak. Time je ona i činilac socijalizma kao svjetskog procesa.

U svom dugom životu revolucionara, ovaj borac za mir i ravnopravnu međunarodnu suradnju vodio je mnoge sudbonosne bitke za zaštitu našeg prava da živimo kao slobodni ljudi i nezavisni narodi. On sam je takvima smatrao naročito — našu narodnooslo-

bodilačku borbu i bitku za pravilne odnose među socijalističkim zemljama. Historija mu je, i u jednom i u drugom slučaju, u punoj mjeri dala za pravo. Oдавna je, na primjer, postalo neosporno da je odluka Tita i Partije u ovoj dugoj bici imala historijski značaj ne samo za nezavisan i socijalistički razvoj naše zemlje, nego i za jačanje i napredak socijalizma u svijetu.

Principi formulirani u Beogradskoj deklaraciji 1955. i Moskovskoj izjavi 1956. godine, imaju trajan i širi značaj za razvoj novih, ravnopravnih odnosa između socijalističkih zemalja i između komunističkih partija.

### *Dosljedno se borio za univerzalnost principa miroljubive koegzistencije*

Polazeći od ocjene da je socijalizam danas svjetski proces koji karakterizira velika raznolikost puteva, oblika i nosilaca, Tito se uporno zalagao za razvijanje ravnopravnih odnosa u radničkom pokretu. Oslanjajući se na Marksovo i Lenjinovo djelo, isticao je da ispravnost i progresivnost jedne ideologije ili određenih oblika socijalističke izgradnje zavisi jedino od životne snage i provjerenosti te ideologije u društvenoj praksi. Otuda za nas suštinski značaj ima odgovornost svakog pokreta pred svojom radničkom klasom i narodom, njegovo pravo da samostalno određuje svoju strategiju i taktiku borbe za socijalizam, svoju unutrašnju i spoljnu politiku.

Tito je bio duboko uvjeren da se jedino na tim osnovama mogu uspješno prevladavati sve protivurječnosti i sukobljavanja u odnosima između socijalističkih zemalja i između komunističkih partija. Dosljedno se borio za univerzalnost principa aktivne miroljubive koegzistencije, shvatajući tu politiku kao temeljan faktor ne samo osiguranja svjetskog mira, nego i novih prodora i mogućnosti razvoja socijalizma u svijetu. On se odlučno suprotstavljao svim idejama i nastojanjima da se socijalizam širi putem rata, bilo da su u pitanju teorije o osvajanju vlasti pomoću svjetskog rata, bilo pokušaji nametanja tuđih uzora.

Tito je dao neprocjenjiv doprinos borbi naroda da se prevladaju tendencije i praksa rata i dominacije, a prije svega da se osigura striktno poštivanje suverenosti, nezavisnosti, integriteta i ravnopravnosti svih država. Neumorno se zalagao za međunarodno sporazumijevanje i rješavanje svih sporova i kriza miroljubivim putem, za uklanjanje izvora međunarodne nestabilnosti kao što su naoružavanje ili problemi razvoja nedovoljno razvijenih zemalja, za uspo-

stavljanje novog svjetskog ekonomskog poretka. Bio je uvjeren da se u tome moraju angažirati sve zemlje i sve progresivne i demokratske političke i društvene snage u svijetu. Tito je u popuštanju međunarodne zategnutosti vidio, u današnjim uvjetima, jedini put jačanja mira, suradnje i sigurnosti i važnu pretpostavku bržeg društvenog napretka naroda, posebno naglašavajući da se ono ne smije svoditi na uređivanje odnosa između blokova, nego da se mora pretvoriti u univerzalni, svjetski proces.

I danas, u uvjetima teškog pogoršavanja međunarodne situacije, Tito je, do svog posljednjeg časa, upozoravao da se to pogoršavanje mora zaustaviti, da se rješenja ne mogu naći u blokovskom nadmetanju, trci u naoružanju, politici sile i produbljivanju međunarodnog nepovjerenja; da je jedini put u punom poštovanju načela miroljubive koegzistencije u odnosima između svih zemalja, u pregovaranju, sporazumjevanju i jačanju ravnopravne suradnje.

Zahvaljujući spoljnoj politici koju smo vodili pod Titovim rukovodstvom, razvili smo prijateljske odnose s gotovo svim zemljama, počev od naših susjeda pa sve do velikih sila. Snaga Titove historijske ličnosti, njegovog revolucionarnog pregalaštva i državničke dalekovidosti bitno su doprinijeli velikom međunarodnom ugledu Jugoslavije i SKJ. Tito i Jugoslavija su jedno. I u najudaljenijim krajevima svijeta, pri pomenu naše zemlje, ljudi izgovaraju njegovo ime.

Titovo djelo je bitan činilac stabilnog međunarodnog položaja, nezavisnosti i sigurnosti naše zemlje, danas i u budućnosti. Ono je trajna osnova odnosa SFRJ i SKJ prema svijetu. U nastavljanju Titove politike i na međunarodnom planu, radnička klasa, radni ljudi, narodi i narodnosti Jugoslavije vide jedini mogući izbor za nas. Taj svoj izbor mi ćemo odlučno braniti svim sredstvima suverene zemlje i nezavisne revolucije.

*Socijalistička, samoupravna i nesvrstana  
Jugoslavija ima čvrste i trajne temelje,  
pouzdate oslonce svoje budućnosti*

Drugovi i drugarice,

Još za života legenda, Tito sada prelazi u legendu historije, među njene vrhove.

Odlazeći od nas, ostavlja nam u nasljeđe svoje gorostasno revolucionarno djelo, s kojim smo svi mi, svi naši radni ljudi, svi narodi

i narodnosti ove slobodne i ponosne zemlje, srasli u granitno jedinstvo koje se više ničim ne može uzdrmati.

U tom velikom djelu i leži garant naše budućnosti. A to je opet Tito i sve što pod tim imenom podrazumijevamo: bratstvo i jedinstvo, socijalističko samoupravljanje, naša sloboda i nezavisnost, čvrsta solidarnost sa snagama mira i ljudskog napretka u svijetu.

Neka mi bude dopušteno da vas u ovom času, teškom za sve nas, podsjetim na Titove riječi koje nam je kao zavještanje uputio s tribine Jedanaestog kongresa SKJ:

*»Socijalistička, samoupravna i nesvrstana Jugoslavija ima čvrste i trajne temelje, pouzdane oslonce svoje budućnosti.*

*Snaga Jugoslavije je u herojstvu i čvrstini njenih naroda i narodnosti, koji su se kalili kroz historiju i izdržali probu u najvećim iskušenjima velikog oslobodilačkog rata.*

*Snaga je u njihovom jedinstvu i svijesti da je to jedinstvo u današnjem svijetu — u kome još sila nije ustuknula pred razumom — uvjet ne samo prosperiteta, nego i golog opstanka.*

*Snaga je u idejama koje nas nadahnjuju i u ciljevima za koje se borimo.*

*Snaga je u radničkoj klasi i njenoj odlučujućoj ulozi u društvu, u našim radnim ljudima koji, iako još nisu lišeni mnogih teškoća i odricanja, svakoga dana imaju sve više i žive sve bolje.*

*Snaga je u našoj mladoj generaciji koja je prigrlila tekovine revolucije kao svoje i koja zna da iza sebe ima duži period rada i života u slobodi i miru, nego i jedna prethodna generacija na ovom tlu.*

*Snaga je u socijalističkom samoupravnom sistemu koji našem čovjeku daje da slobodno i suvereno odlučuje o svom radu i njegovim rezultatima, koji ga štiti od izrabljivanja i nasilja, od svega što sputava svestrani razvoj slobodne ljudske ličnosti.*

*Snaga je u širokom frontu organiziranih socijalističkih snaga, sa Savezom komunista na čelu, avangardi ne samo po idejnom opredjeljenju i bogatom revolucionarnom iskustvu, već i po sposobnosti da osvijetljava puteve i perspektive daljeg razvitka.*

*Snaga je u općenarodnoj obrani čiju udarnu moć čini Jugoslovenska narodna armija u kojoj se na jedinstven način prožimaju idejno-moralna čvrstina, borbena osposobljenost i suvremena opremljenost.*

*Snaga je u našoj nezavisnosti i nesvrstanoj politici, u tome da i s najvećima razgovaramo kao ravan s ravnim, da na ravnopravnoj osnovi surađujemo s gotovo svim zemljama svijeta.*

*Snaga je u visokom ugledu socijalističke i nesvrstane Jugoslavije, u mnogobrojnim prijateljima širom svijeta, u poziciji kakvu si je malo koja zemlja stvorila u međunarodnim odnosima.*

*Zato mi s vedrinom i optimizmom gledamo u sutrašnjicu.*

Hvala Ti, družo Tito, na naslijeđu koji si nam ostavio. Čuvat ćemo ga kao zjenicu oka svoga.

Hvala Ti što si naš revolucionarni pokret osposobio da i dalje smjelo oslobađa prostore ljudskog napretka.

Neka Ti je slava i hvala, uvijek naš družo Tito!